

Inge Dyrhol

Kommuneøkonomien i Haram

HØGSKULEN I VOLDA

MØREFORSKING

2009

Forfattar	Inge Dyrhol
Ansvarleg utgjevar	Høgskulen i Volda
ISSN	0805-8075
Sats	Forfattar
Distribusjon	http://www.hivolda.no/fou

Inge Dyrhol er førstelektor ved Institutt for planlegging, administrasjon og skuleretta samfunnsfag, Høgskulen i Volda.

© Forfattar/Høgskulen i Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Høgskulen i Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Notatserien er for ulike slag publikasjonar av mindre omfang, t.d. forprosjektnotat, foredrag, artikkelutkast o.a. Eit hovudføremål med serien er å stimulere til publisering og fagleg debatt i miljøet. Spreinga går i hovudsak til fagmiljøet i Volda, til eksterne fagmiljø og personar som forfattar(ar) ønskjer kommentarar frå. Kvar forfattar er ansvarleg for sitt arbeid.

Litt bakgrunn

Haram kommune i Møre og Romsdal hadde 8694 innbyggjarar per 31.12.08.

I 2008 var Netto driftsresultat for Haram minus 124 mill kr. Dette er svært mykje når Sum driftsinntekter var på 458 mill kr. Prosentvis var dette dårlegaste Netto driftsresultat i heile landet.

Haram kommune er kjent for å ha eksponert seg kraftig på børsen. Blant Omløpsmidlar er Aksjer og andeler såleis ein stor post, og som har variert mykje gjennom dei siste åra. Ved utgangen av 2008 var posten på 322 mill kr. Kursoppgang og –nedgang på denne posten skal først høvesvis på Renteinntekter, utbytte og eieruttak og Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter på Økonomisk oversikt–drift. Auke og nedgang i omløpsmidlar er per definisjon auke og nedgang i arbeidskapital. Normalt vil arbeidskapital inn og ut for kommunar liggje nær opptil likvidar inn og ut. Men kursoppgang og -nedgang er ”likvidtome” postar. Ein kan ikkje betale med kursoppgang, ei heller går kursnedgang utover betalingsevna. For kommunar med store omløpsmidlar av nemnde slag vil det såleis kunne bli store avvik mellom endring arbeidskapital og endring likvidar. Om kommunen t.d. ønskjer å bruke slike finansinntekter må likvidar skaffast på anna måte. Haram har også hatt til rådvelde ein betydeleg kassekreditt. I 2007 vedtok kommunestyret ein kassekreditt på 60 mill kr (Sunnmørsposten 2007). Ved kursnedgang taper som nemnt ikkje kommunar med slike papir likvidar, men Regnskapsmessig merforbruk som har sin bakgrunn i slikt tap må likevel dekkjast inn. Ein må kanskje skjere ned utan å mangle likvidar.

Tabellane 1–5 er det talmaterialet som ligg til grunn for arbeidet her.

Haram							
Rekneskap: Økonomisk oversikt - drift							
1000 kr	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A.A. Brukerbetalinger	16882	18509	14991	14663	14894	16680	18289
A.B. Andre salgs- og leieinntekter	21757	24406	27555	29542	32860	34086	37209
A.C. Overføringer med krav til motytelse	47402	49200	72932	75434	67625	72603	77297
A.D. Rammetilskudd	82890	80415	89239	88068	92199	96681	93642
A.E. Andre statlige overføringer	7403	7561	16884	17196	21286	28432	30692
A.F. Andre overføringer	66	94	74	1058	838	230	306
A.G. Skatt på inntekt og formue	128582	141569	144825	150973	170093	181213	200607
A.H. Eiendomsskatt	0	0	0	0	0	0	0
A.I. Andre direkte og indirekte skatter	0	0	0	0	0	0	0
A.J. SUM DRIFTSINNTEKTER (B)	304982	321754	366500	376934	399795	429925	458042
B.A. Lønnsutgifter	174274	183653	190187	197338	216505	232727	252937
B.B. Sosiale utgifter	44260	42864	52211	53504	53847	59176	63805
B.C. Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon	47464	50396	49187	47470	58135	65111	70101
B.D. Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon	19813	20500	19722	20708	23324	25203	28864
B.E. Overføringer	17790	18882	28884	27414	32884	37729	39162
B.F. Avskrivninger	9559	10927	10991	11764	14386	20930	23469
B.G. Fordelte utgifter	-809	-1157	-1194	-1052	-1072	-1255	-1354
B.H. SUM DRIFTSUTGIFTER (C)	312351	326065	349988	357146	398009	439621	476984
C. BRUTTO DRIFTSRESULTAT (D)	-7369	-4311	16512	19788	1786	-9696	-18942
D.A. Renteinntekter, utbytte og eieruttak	2209	47923	35067	67306	52709	25603	2269
D.B. Mottatte avdrag på utlån	85	101	130	85	51	57	57
D.C. SUM EKSTERNE FINANSINNTEKTER (E)	2294	48024	35197	67391	52760	25660	2326
E.A. Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	41654	15682	13886	14454	19401	27506	108332
E.B. Avdragsutgifter	14666	15113	10813	17985	20994	22981	22998
E.C. Utlån	109	154	107	63	82	103	81
E.D. SUM EKSTERNE FINANSUTGIFTER (F)	56429	30949	24806	32502	40477	50590	131411
F. RESULTAT EKSTERNE FINANSIERINGSTRANSAKSJONER (G)	-54135	17075	10391	34889	12283	-24930	-129085
G.A. Motpost avskrivninger	9559	10927	10992	11762	14385	20930	23467
H. NETTO DRIFTSRESULTAT (I)	-51945	23691	37895	66439	28454	-13696	-124560
I.A. Bruk av tidligere års regnskapsmessige mindreforbruk	0	0	16401	1101	47008	63118	28425
I.B. Bruk av disposisjonsfond	2762	0	0	0	37265	43583	76719
I.C. Bruk av bundne fond	1148	1329	1540	1395	752	1266	3183
I.D. Bruk av likviditetsreserve	0	0	0	0	0	0	0
I.E. SUM BRUK AV AVSETNINGER (J)	3910	1329	17941	2496	85025	107967	108327
J.A. Overført til investeringsregnskapet	0	0	0	5160	0	0	0
J.B. Dekning av tidligere års regnskapsmessig merforbruk	0	5595	48250	0	0	0	0
J.C. Avsetninger til disposisjonsfond	0	0	0	0	42008	58735	28425
J.D. Avsetninger til bundne fond	214	3025	6473	15676	3357	3094	2890
J.E. Avsetninger til likviditetsreserven	0	0	0	1000	5000	4000	0
J.F. SUM AVSETNINGER (K)	214	8620	54723	21836	50365	65829	31315
K. REGNSKAPSMESSIG MERFORBRUK / MINDREFORBRUK (L)	-48249	16400	1113	47099	63114	28442	-47548
						2007 og 2008 Mindre avvik frå oversikter fått fra kommunen	

Tabell 1: Haram kommune, Økonomisk oversikt – drift 2002-2008. Kjelde: Kostra

Økonomisk oversikt - drift

1 HARAM KOMMUNE - 2007

11.05.2009

	Regnskap	Reg. budsjett	Oppr.budsjett	Regnskap i fjor
Driftsinntekter				
Brukerbetalingar	16.660.040,43	17.929.000,00	16.966.000,00	14.894.354,07
Andre salgs- og inntekter	34.066.913,75	35.171.000,00	34.896.000,00	32.667.340,63
Overføringer med krav til motytelse	72.800.295,29	64.459.000,00	51.750.000,00	57.535.339,97
Rammeflekskudd	96.951.107,00	80.500.000,00	80.300.000,00	92.199.822,00
Andre alenige overføringer	26.432.246,00	27.430.000,00	24.492.000,00	21.288.036,00
Andre overføringer	209.693,20	200.000,00	130.000,00	539.055,49
Skatt på inntekt og formue	181.212.967,36	169.000.000,00	169.000.000,00	170.293.377,27
Eiendomsinntekt	0,00	0,00	0,00	0,00
Andre direkte og indirekte skatter	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum driftsinntekter	429.903.265,03	412.489.000,00	395.284.000,00	399.804.436,33
Driftsutgifter				
Lønnsutgifter	532.724.430,03	232.000.000,00	215.453.000,00	210.499.682,52
Sosiale utgifter	59.170.503,50	62.585.000,00	63.494.000,00	50.843.723,45
Kjøp av varer og tj som inngår i tj produksjon	65.125.845,27	71.407.000,00	60.208.000,00	58.140.733,46
Kjøp av tjenester som erstatte tj produksjon	25.204.765,17	20.130.000,00	23.200.000,00	23.322.953,13
Overføringer	37.729.326,16	37.090.000,00	33.262.000,00	32.685.776,46
Averkiøvinger	20.920.231,00	21.153.000,00	19.174.000,00	14.244.096,00
Ferdiutgifter	-1.254.644,53	-1.207.000,00	-1.400.000,00	-1.071.335,53
Sum driftsutgifter	439.616.129,10	446.061.000,00	413.461.000,00	397.874.172,38
Brutto driftsresultat	-9.712.864,07	-36.572.000,00	-18.107.000,00	1.930.263,95
Finansinntekter				
Renteinntekter, utbytte og eierinntekt	25.692.623,35	9.557.000,00	1.564.000,00	52.799.750,14
Mottatte endrag på lån	57.394,37	67.000,00	80.000,00	51.025,05
Sum eksterne finansinntekter	25.680.317,72	9.614.000,00	1.564.000,00	52.759.785,19
Finansutgifter				
Renteutgifter, provisjoner og andre fin.utg.	27.575.967,00	26.500.000,00	23.000.000,00	19.400.875,08
Avdragsutgifter	22.991.090,00	23.500.000,00	23.000.000,00	20.593.837,50
Lån	112.401,89	0,00	70.000,00	61.988,48
Sum eksterne finansutgifter	50.589.778,98	49.999.000,00	46.070.000,00	40.476.680,56
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-24.929.461,26	-39.976.000,00	-44.506.000,00	12.283.104,63
Motpost averkiøvinger	50.900.251,00	21.153.000,00	19.174.000,00	14.244.686,00
Netto driftsresultat	-13.712.074,33	-54.395.000,00	-44.439.000,00	28.458.054,58
Interne finanstransaksjoner				
Bruk av tidligere års regnskap m. mindreforbruk	63.117.934,15	63.118.000,00	0,00	47.367.849,57
Bruk av disposisjonsfond	43.583.000,00	62.100.000,00	43.100.000,00	37.265.493,00
Bruk av bundne fond	1.265.351,00	1.362.000,00	1.776.000,00	751.503,00
Bruk av likviditetsreserve	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum bruk av avsetninger	107.966.285,15	117.268.000,00	44.876.000,00	85.024.842,57
Overført til investeringsregnskapet	0,00	0,00	0,00	0,00
Dekning av tidligere års regnskap m. merforbruk	0,00	0,00	0,00	0,00
Avsetninger til disposisjonsfond	56.735.000,00	50.434.000,00	0,00	42.037.545,00
Avsetninger til bundne fond	5.096.012,00	437.000,00	137.500,00	3.357.117,00
Avsetninger til likviditetsreserven	4.000.000,00	4.000.000,00	0,00	5.000.000,00
Sum avsetninger	65.829.012,00	62.871.000,00	437.000,00	50.364.662,00
Regnskapsmessig med/mindreforbruk	28.425.298,82	0,00	0,00	63.117.934,15

Tabell 2: Haram kommune. Økonomisk oversikt – Drift i regnskap 2007

Økonomisk oversikt - drift

1 HARAM KOMMUNE - 2008

11.05.2009

	Regnskap	Reg. budsjett	Oppr.budsjett	Regnskap i fjor
Driftsinntekter				
Brukerbetalingar	16.282.574,71	17.514.000,00	16.691.000,00	15.680.040,43
Andre salgs- og leiesinntekter	37.217.988,87	36.552.000,00	37.634.000,00	34.080.913,75
Overføringer med krav til motparten	77.300.544,79	70.998.000,00	50.951.000,00	72.620.295,29
Rammetilskudd	53.642.320,00	103.000.000,00	107.000.000,00	98.691.107,00
Andre statlige overføringer	30.891.581,00	30.542.000,00	29.368.000,00	28.432.248,00
Andre overføringer	908.058,35	201.000,00	130.000,00	279.693,20
Skatt på inntekt og formue	220.007.180,50	181.800.000,00	175.000.000,00	181.212.607,30
Eieromsatt	0,00	0,00	0,00	0,00
Andre direkte og indirekte skatter	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum driftsinntekter	458.045.271,22	442.907.000,00	416.972.900,00	429.909.265,63
Driftsutgifter				
Lønnsutgifter	252.033.809,11	252.800.000,00	226.800.000,00	252.734.450,00
Sesongutgifter	88.608.369,71	88.900.000,00	66.913.000,00	58.176.553,00
Kjøp av varer og tj som inngår i tj,produksjon	70.104.668,82	68.408.000,00	81.563.000,00	101.100.846,27
Kjøp av tjenester som erstatte tj, produksjon	26.882.889,51	26.000.000,00	25.415.000,00	25.204.765,17
Overføringer	38.156.701,77	38.304.000,00	38.308.000,00	37.720.328,16
Avskrivninger	23.407.257,00	21.550.000,00	21.355.000,00	20.930.251,00
Fordele utgifter	-1.393.882,30	-1.480.000,00	-1.456.000,00	-1.264.844,53
Sum driftsutgifter	476.982.625,65	479.591.000,00	437.017.000,00	439.616.129,10
Brutto driftsresultat	-18.937.354,41	-36.684.000,00	-20.045.000,00	-9.712.064,07
Finansinntekter				
Rentinntekter, utbytte og eierutsk	2.288.863,56	4.000.000,00	10.000.000,00	25.002.823,35
Mottatte avd og på utån	56.822,27	60.000,00	60.000,00	57.351,37
Sum eksterne finansinntekter	2.325.275,83	4.079.000,00	10.060.000,00	25.060.174,72
Finansutgifter				
Renteutgifter, provisjoner og andre fin. utg.	108.331.642,49	38.500.000,00	38.500.000,00	27.505.897,09
Avdragsutgifter	12.908.841,00	23.000.000,00	23.000.000,00	22.561.080,00
Utån	51.462,36	70.000,00	70.000,00	-102.601,59
Sum eksterne finansutgifter	121.291.945,85	61.570.000,00	61.570.000,00	50.589.778,98
Resultat eksterne finanstransaksjoner	-129.066.669,44	-56.691.000,00	-51.510.000,00	-24.829.461,26
Middelt svekninger	23.467.257,00	23.550.000,00	21.355.000,00	20.530.251,00
Netto driftsresultat	-124.556.663,65	-70.025.000,00	-50.230.000,00	-13.712.074,33
Interne finanstransaksjoner				
Bruk av tidligere års regnsk.m. m.nerforbruk	26.425.208,82	26.425.000,00	0,00	60.117.834,16
Bruk av disposisjonsfond	48.283.321,00	77.640.000,00	58.620.000,00	43.583.000,00
Bruk av bundne fond	3.181.966,00	2.923.000,00	1.017.000,00	1.255.361,00
Bruk av likviditetsreser	0,00	0,00	0,00	3,00
Sum bruk av avsetninger	77.890.495,82	106.988.000,00	60.637.000,00	107.966.295,15
Utvært til investeringsregnskapet	0,00	0,00	0,00	0,00
Dekning av tidligere års regnsk.m. m.nerforbruk	0,00	0,00	0,00	0,00
Avsetninger til disposisjonsfond	0,00	26.425.000,00	0,00	58.735.000,00
Avsetninger til bundne fond	2.463.130,00	10.537.000,00	10.437.000,00	3.034.212,00
Avsetninger til likviditetsreserven	0,00	0,00	0,00	4.000.000,00
Sum avsetninger	2.463.130,00	36.962.000,00	10.437.000,00	65.829.212,00
Regnskapsmessig mermindreforbruk	-47.119.296,63	0,00	0,00	29.425.268,62

Tabell 3: Haram kommune. Økonomisk oversikt – Drift i regnskap 2008

1534 Haram						
Økonomisk oversikt - investering						
	1000 kr	2004	2005	2006	2007	2008
A.A. Salg av driftsmidler og fast eiendom		3017	2800	1672	2518	3346
A.B. Andre salgsinntekter		0	0	0	0	0
A.C. Overføringer med krav til motytelse		11163	0	17799	10389	19697
A.D. Statlige overføringer		1500	5534	22036	3266	2877
A.E. Andre overføringer		14896	4563	5525	100	598
A.F. Renteinntekter, utbytte og eieruttak		808	0	724	1879	3864
A.G. SUM INNTEKTER (L)		31384	12897	47756	18152	30382
B.A. Lønnsutgifter		0	0	0	0	0
B.B. Sosiale utgifter		0	0	0	0	0
B.C. Kjøp av varer og tjenester som inngår i kommunal tjenesteproduksjon		119001	82402	90000	68352	53378
B.D. Kjøp av tjenester som erstatter kommunal tjenesteproduksjon		0	36	0	0	76
B.E. Overføringer		24277	17988	17095	15742	9657
B.F. Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter		977	0	0	0	0
B.G. Fordelte utgifter		0	0	0	0	0
B.H. SUM UTGIFTER (M)		144255	100426	107095	84094	63111
C.A. Avdragsutgifter		7952	3059	2504	13045	4650
C.B. Utlån		1298	2859	2780	1515	2344
C.C. Kjøp av aksjer og andeler		701	876	997	6346	1310
C.D. Dekning av tidligere års udekket		0	0	0	0	0
C.E. Avsetninger til ubundne investeringsfond		0	6317	2897	3355	2375
C.F. Avsetninger til bundne fond		0	0	28854	11051	23715
C.G. Avsetninger til likviditetsreserven		0	34	0	0	0
C.H. Sum finansieringstransaksjoner (N)		9951	13145	38032	35312	34394
D. FINANSIERINGSBEHOV (O)		122822	100674	97371	101254	67123
E.A. Bruk av lån		120770	87169	91011	82897	57380
E.B. Mottatte avdrag på utlån		1405	2029	2504	2332	2581
E.C. Salg av aksjer og andeler		0	6317	2897	2855	2375
E.D. Bruk av tidligere års udisponert		0	0	0	0	0
E.E. Overføringer fra driftsregnskapet		0	5160	0	0	0
E.F. Bruk av disposisjonsfond		0	0	960	4246	0
E.G. Bruk av ubundne investeringsfond		0	0	0	8923	4788
E.H. Bruk av bundne fond		641	0	0	0	0
E.I. Bruk av likviditetsreserve		0	0	0	0	0
E.J. SUM FINANSIERING (R)		122816	100675	97372	101253	67124
E.K. Udekket/udisponert		:	:	-1	1	-1
		2004 og 2005 er bearbejdet				

Tabell 4: Haram kommune, Økonomisk oversikt – investering 2004–2008. Kjelde: Kostra

1534 Haram						
Hovudoversikt balanse						
	1000 kr	2004	2005	2006	2007	2008
A.B Anleggsmidler (A)		721612	838768	962726	1052667	1128951
A.C Faste eiendommer og anlegg		405526	489366	566308	617901	647605
A.D Utstyr, maskiner og transportmidler		18937	25689	36539	34199	35430
A.E Utlån		18145	18942	19245	18474	20506
A.F Aksjer og andeler		15636	12443	13727	19961	16646
A.G Pensjonsmidler		263368	292328	326907	362132	408764
A.H Omløpsmidler (B)		379152	455843	522077	522196	459333
A.I Kortsiktige fordringer		21858	26003	18780	20339	25770
A.J Premieavvik		9513	5668	7777	8603	14600
A.K Aksjer og andeler		285166	353050	400267	392680	322252
A.L Sertifikater		0	0	0	0	0
A.M Obligasjoner		10045	10933	11425	13205	9800
A.N Kasse, postgiro, bankinnskudd		52570	60189	83828	87369	86911
A.O Sum eiendeler (A+B)		1100764	1294611	1484803	1574863	1588284
B.B Egenkapital (C)		321638	404807	485221	478115	380470
B.C Disposisjonsfond		33223	33223	7995	50312	5393
B.D Bundne driftsfond		9541	23823	42172	55052	78052
B.E Ubundne investeringsfond		235858	242175	287193	250215	248223
B.F Bundne investeringsfond		0	0	0	0	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK (investering)		:	:	:	:	0
Endring i regnskapsprinsipp som påvirker AK (drift)		:	:	:	:	0
B.G Regnskapsmessig mindreforbruk		1101	47008	63125	28445	0
B.H Regnskapsmessig merforbruk		0	0	0	0	-47545
B.I Udisponert i investeringsregnskapet		0	0	0	0	0
B.J Udekket i investeringsregnskapet		0	0	0	0	0
B.K Likviditetsreserve		-34	1000	6000	10000	10000
B.L Kapitalkonto		41949	57578	78736	84091	86347
B.N Langsiktig gjeld		713360	827229	935564	1025320	1087268
B.O Pensjonsforpliktelse		304620	340020	375303	413017	457318
B.P Ihendehaverobligasjonslån		0	0	0	0	0
B.Q Sertifikatlån		0	0	0	0	0
B.R Andre lån		408740	487209	560261	612303	629950
B.S Kortsiktig gjeld		65767	62572	64021	71428	120549
B.T Kassakredittlån		0	0	0	0	45388
B.U Annen kortsiktig gjeld		65767	62572	64021	71428	75161
B.V Premieavvik		0	0	0	0	0
B.W Sum gjeld og egenkapital (C+D)		1100765	1294608	1484806	1574863	1588287

Tabell 5: Haram kommune, Hovudoversikt balanse 2004–2008. Kjelde: Kostra

Resultat i 2008

I Hovudoversikt balanse for Haram kommune for 2008 er Egenkapital 380 mill kr. Det er ein nedgang på nær 100 mill kr frå 2007. Kapitalkonto har stige med 2 mill kr. Tap av Arbeidskapital (Egenkapital – Kapitalkonto) er då 100 mill kr. I kommunerekneskap er det skilnaden mellom arbeidskapital inn og arbeidskapital ut som er det grunnleggande resultatomgrepet. Slik sett hadde Haram kommune eit underskot på 100 mill kr i 2008.

Ein kommunerekneskap skal delast i to, drifts- og investeringsdel. Eigentleg er dette berre eit noko merkeleg kunstgrep, men det kjem eg ikkje nøyare innpå her. I driftsdelen er skilnaden mellom arbeidskapital inn og arbeidskapital ut 124 mill kr. I investeringsdelen er skilnaden såleis positiv av storleiksorden 24 mill kr. Det er interne finansieringstransaksjonar (som aldri gjeld arbeidskapital inn og ut i det aktuelle året) i Finansieringsbehov og Sum Finansiering. Litt rekning må difor til for å stadfeste talet.

Kommunen har ikkje noko udisponert i investeringsdelen for 2008. Dei ledige midlane på 24 mill kr er avsette.

47 mill kr er Merforbruk i driftsdelen. Det er netto brukt 77 mill kr av avsetningar. Avsetningane til Haram har såleis samla for drifts- og investeringsdelen minka med 53 mill kr. Avsetningar er arbeidskapital som er samla opp gjennom åra. 53 mill kr av underskotet på 100 mill kr i 2008 er såleis dekt av bruk av tidlegare oppspart arbeidskapital. 47 mill kr står att som udekt.

Eg er interessert i å sjå på ein del tilhøve som kan ligge bak ei slik utvikling.

Utvikling i drift

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A.J. SUM DRIFTSINTEKTER (B)	304982	321754	366500	376934	399795	429925	458042
	1,00	1,05	1,20	1,24	1,31	1,41	1,50
		0,05	0,14	0,03	0,06	0,08	0,07
B.H. SUM DRIFTSUTGIFTER (C)	312351	326065	349988	357146	398009	439621	476984
	1,00	1,04	1,12	1,14	1,27	1,41	1,53
		0,04	0,07	0,02	0,11	0,10	0,08

Tabell 6: Utvikling av Sum driftsinntekter og Sum driftsutgifter (1000 kr).

Kursoppgang og -nedgang kjem ikkje til uttrykk i Sum driftsinntekter og Sum driftsutgifter. Av Sum driftsutgifter i tabell 6 går det fram at variasjonar på børsen ikkje har ført til tilsvarende variasjonar i den daglege drifta.

I 2002, som og var eit svært vanskeleg år på børsen, hadde Haram eit Brutto driftsresultat på minus 7 mill kr. Tabell 6 viser at Sum Driftsinntekter i løpande prisar har auka med 50 % frå 2002 til 2008. Det har vore auke kvart år, men auken har ikkje vore jamn. I høve til Sum driftsutgifter var utviklinga gunstig i 2003-2005, men ugunstig seinare. Denne ugunstige utviklinga ser ein kanskje lettast av indeksane i tabell 6, for driftsinntekter 1,31-1,50, for driftsutgifter 1,27-1,53. Sum driftsutgifter har auka med 53% sidan 2002. I 2004–2006 hadde kommunen positivt Brutto driftsresultat.

Når kommunen i tillegg til den ugunstige utviklinga dei siste åra vert utsett for sterk kursnedgang, så er det blitt stort negativt Netto driftsresultat for 2008.

Av tabell 2 og 3 går det fram at ein i 2007 og 2008 budsjetterte med negativt Brutto driftsresultat. Det var heller ikkje rekna med at Renteinntekter, utbytte og eieruttak, inklusive kursoppgang på børsen, skulle rette opp dette slik at Netto driftsresultat ikkje vart negativt. Det er i staden budsjettert med store negative Netto driftsresultat. Driftsbudsjetta er så balansert med tæring på avsetningar. I 2007 kom rekneskapen betre ut enn budsjettert, i 2008 mykje svakare.

Tabell 2 og 3 viser korleis driftsbudsjetta for 2007 og 2008 vart regulerte. I 2007 vart negativt Netto driftsresultat auka med 10 mill kr og i 2008 med 20 mill kr. Netto bruk av avsetningar vart auka tilsvarande. I 2007 kom ein likevel vesentleg betre ut enn budsjettert, ikkje minst på grunn av god skatteinngang og god utvikling på børsen. Også i 2008 var skatteinngang klart betre enn budsjettert, men då er det eit negativt avvik på 70 mill kr på finanstransaksjonar. Om finanskrisa skulle gje vesentlege negative avvik på skatteinntektene i 2009 og eventuelt i fleire år kan vere viktig for Haram, sjølv om inntektsutjamninga i inntektssystemet og moglege ekstra tiltak for å støtte kommunar kan dempe utslaget monaleg.

Ved utgangen av 2008 viser tabell 5 at Disposisjonsfond er redusert til 5 mill kr. Det finst Bundne driftsfond på 78 mill kr. Desse fonda auka med 23 mill kr i 2008. I tabell 4 Økonomisk oversikt–investering er det i 2008 sett av 24 mill kr til Bundne fond. Dette er gjerne salderinga av investeringsrekneskapen som nemnt framanfor. I tabell 5 Hovudoversikt balanse står ikkje noko på Bundne investeringsfond for 2008. Ein kan tru at midlane frå investeringsdelen er hamna på driftsfond. Dette har gjerne med momskompensasjon å gjere. Høve til å godskrive moms på investeringar i drift er på veg ut. Er dette rett tolka, er det ei ekstra utfordring for å få balanse i drifta.

Dersom ein år etter år budsjetterer med å saldere drifta med netto bruk av avsetningar, vil avsetningane ta slutt. Seinast då må Netto driftsresultat opp på null. Røynsle er at det går opp og ned på børsen. Dersom ein år etter år budsjetterer med kursoppgang for å få Netto driftsresultat på minst null, vil det kome år der dette ikkje skjer. Og så spør det om dei gode åra er gode nok til å leggje opp store nok avsetningar.

Som nemnt framanfor er kursoppgang likvidtom. Likvidar kan skaffast som kassekreditt, ei ordning som er nemnt i § 50 i kommunelova:

5. Kommuner og fylkeskommuner kan ta opp likviditetslån eller inngå avtale om likviditetstrekkrettighet.

...

7. Kommuners og fylkeskommuners lånegjeld skal avdras på følgende måte:

...

b. Kommunens eller fylkeskommunens likviditetslån eller benyttet trekkrettighet etter nr. 5, skal være gjort opp senest når årsregnskapet fastsettes. Når kommunestyret eller fylkestinget vedtar at et regnskapsmessig underskudd skal fordeles, kan løpetiden for likviditetslånet forlenges tilsvarende den maksimale periode for inndekning av underskuddet.

Her vil vel vere heimel for kassekreditt i åra framover, alt etter kva økonomiplan som vert laga og kva fylkesmannen vil godkjenne. Kommunen vonar venteleg på rask oppgang på børsen. Då kan vanskane forsvinne for ei tid, men vil etter røynsle kome att så lenge Sum driftsutgifter er større enn Sum driftsinntekter.

Ein annan måte å skaffe likvidar på er å selje Aksjar og andeler blant omløpsmidlane. Kursen avgjer kor gunstig dette er. I Sunnmørsposten (2008) står om eit aksjesal på 40 mill kr i romjula 2007. Likviditetsvanskar er nemnde, men også tilpassing til reglementet for forvaltning av finansformuen.

I 2008 hadde Haram brutto driftsutgifter per innbyggjar på kr 55000. Dette er om lag som gjennomsnittleg for kommunane i Møre og Romsdal og i landet. Gjennomsnittet i Haram si KOSTRA-gruppe 8 (Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter) er 3000 kr lågare. Det er såleis ikkje tale om ein kommune som i tillegg til gode driftsinntekter har planlagt/oppnådd å kunne bruke finansinntekter til å få eit driftsnivå som set andre kommunar i skuggen.

Utvikling i investering

Tabell 4 viser ein stor nedgang i Sum utgifter frå 2004 til 2008. Det har vore nedgang år for år med unntak av 2006.

Alt anna likt har ein kommune med store avskrivningar meir omfattande og/eller nyare bygg m.m. enn ein kommune med små avskrivningar. Etter KOSTRA per 22.05.09 hadde 385 kommunar med tilsynelatande greie data for 2008 Avskrivningar på kr 1900 per innbyggjar. Tilsvarande tal for Haram kommune var kr 2700 per innbyggjar. Dette tyder på at Haram har etter måten store og nye kommunale bygg m.m. Det kan såleis vere at behovet for fleire investeringar er mindre enn i kommunar flest. Haram kan vere langt komne.

Ei problemstilling som kan reise seg er om kommunen kan drive investeringane. I verste fall kan nye investeringar i seg sjølv vere med å presse fram strukturendringar som krev endå fleire investeringar. På grunn av manglande pengar til drift kan etter måten bra bygg måtte ”forlatast”. Dette ser ein t.d. døme på når det gjeld skulebygg.

Frå tabell 4 blir rekna ut at Haram sitt Finansieringsbehov i åra 2004–2008 til saman var 490 mill kr. Av dette vart 90 % (439 mill kr) finansiert med lån. Resten er finansiert med fersk eigenkapital (5 mill kr i 2005) og ymse slags tæring på eigenkapital (46 mill kr).

Eg har sett på Finansieringsbehov og Bruk av lån for åra 2004 og 2006–2008 for alle kommunane i landet og for Haram. Av ein eller annan grunn var det massiv mangel på data for 2005, og det året er sett bort frå. Elles er data tilsynelatande greie for 387 kommunar. Samla for åra 2004 og 2006–2008 var Bruk av lån 56 % av Finansieringsbehov for dei 387 kommunane. For Haram var talet 90 %. Det er såleis ikkje slik at Haram har nytta finansieringsinntekter frå børsen til å skaffe seg omfattande og nye bygg m.m. som dei store avskrivningane indikerer. Dette aktualiserer å sjå på Haram si gjeld.

Gjeld

Statistisk sentralbyrå brukar omgrepet Netto lånegjeld som ein viktig indikator:

Netto lånegjeld er definert som langsiktig gjeld (eksklusive pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån og ubrukne lånemidler.

Per 31.12.08 var Netto lånegjeld per innb for Haram 65000 kr. Gjennomsnittet for KOSTRA-gruppe 8 (Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter), som Haram høyrer til, var kr 35500, for kommunane i Møre og Romsdal kr 37000 og for alle kommunane i landet utanom Oslo kr 32200.

Tabell 7 berre stadfestar inntrykket av Haram som ein kommune med stor gjeld.

2008	Haram	Gjennomsnitt gruppe 8	Gjennomsnitt Møre og Romsdal	Gjennomsnitt kommunar utanom Oslo
Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter Enhet : Prosent	237,4	184,7	180,8	171,3
- herav Pensjonsforpliktelse i prosent av brutto driftsinntekter Enhet : Prosent	99,8	96,3	93,7	93,9

Tabell 7: Langsiktig gjeld i prosent av Brutto driftsinntekter per 31.12.2008. Kjelde: KOSTRA.

Per 31.12.09 var Langsiktig gjeld for Haram opp mot 1,1 mill kr. I åra 2004 til 2008 hadde gjelda auka med ca. 50 %.

Balansestructur

Informasjonen frammanfor tyder på at Haram kommune eig meir per innbyggjar enn gjennomsnittleg. Sum eiendeler er også kr 182700 pr innb mot gjennomsnittleg kr 138600 for 393 kommunar med tilsynelatande greie data per 31.12.08. For Faste eiendommer og anlegg er tala kr 74500 mot kr 50200, og for Omløpsmidler kr 52900 mot kr 21100. Dette tyder då at kommunen eig noko mindre per innbyggjar av andre slags Anleggsmidler enn Faste eiendommer og anlegg. Andre kommunar kan ha meir finansformue blant Anleggsmidler, medan Haram har stor finansformue blant Omløpsmidler.

Kapitalkonto er Anleggsmidler–Langsiktig gjeld. Etter informasjonen frammanfor er det venta at Kapitalkonto for Haram er liten. Per 31.12.08 er beløpet per innbyggjar kr 9900, mot kr 29900 gjennomsnittleg for dei 393 kommunane.

Haram har trass i den store gjelda likevel per 31.12.08 større Egenkapital per innbyggjar enn gjennomsnittleg, kr 43700 mot kr 38700. Egenkapital er Arbeidskapital (inkl unytta lånemidlar) + Kapitalkonto. Det følgjer då at Haram må ha stor Arbeidskapital pr innbyggjar i høve til gjennomsnittet. Beløpet er kr 39000 pr innbyggjar mot kr 11600. Dette gjeld trass i som nemnt Regnskapsmessig merforbruk på 47 mill kr og berre 5 mill kr att på Disposisjonsfond. Bunde driftsfond, som også er nemnt frammanfor, på 78 mill kr er blant det som dreg andre vegen, men den store posten er Ubundne investeringsfond 248 mill kr. Aksjer og andeler blant Omløpsmidler er til samanlikning 322 mill kr.

Økonomisk stilling

Haram har hatt ei meir eksponert stilling på børsen enn kommunar flest. Kva kan ha vore Haram sin tanke med det? Det er grunn til å tru at Haram har søkt å betre Økonomisk stilling, som for kommunar etter mitt syn bør definerast som: Verdien eigedelar har som ressursbase for framtidig oppfylling av kommunen sine mål minus den avgrensing gjeld inneber for oppfyllinga. Kommunen må t.d. ha bygg til skular, barnehagar og eldreinstitusjonar for å kunne oppfylle mål om god tenesteyting på desse områda. (Vi ser her bort frå diskusjonen om privatisering). Men det er ikkje i seg sjølv eit poeng å ha mange og dyre slike bygg. Merk at eigedelar som ikkje deltek direkte i tenesteytinga også kan vere i ressursbasen. Særleg vert nemnt at ingen eigedelar som kan transformerast til likvidar fell utanom ressursbasen.

Økonomisk stilling som definert ligg på ein måte nær opptil Eiendeler–Gjeld, dvs. definisjonen av Egenkapital i rekneskap. Men definisjonen av Økonomisk stilling nemner framtida eksplisitt, og verdsetjing er heller ikkje bunden opp av føresenger for kor mykje t.d. eit bygg skal bokførast til ("anskaffelseskost" – avskrivningar, der det og finst regelverk for avskrivningar).

Likevel vil Egenkapital per innbyggjar vere den sentrale indikatoren på kor godt Haram har lukkast – om eg har tolka rett kva kommunen vil oppnå. Pr 31.12.08 hadde Haram som nemnt

Egenkapital pr innbyggjar på kr 43700 mot kr 38700 i gjennomsnitt for 393 kommunar. Sett slik har Haram ikkje mislukkast.

Eksposering på børsen gjev etter måten høg risiko. I dette lys er ikkje kr 43700 mot kr 38700 direkte imponerende, men ein bør hugse på at 31.12.08 var midt under finanskrisa. Likevel tel risiko negativt. Det finst såleis både eit positivt og eit negativt element. Avveginga mellom dei er ikkje opplagt.

Til slutt i denne bolken bør leggjast til at kommunen nok ikkje berre har arbeidd for å oppnå god Økonomisk stilling. Ein har sikkert også ønskt løpande å yte gode tenester. Etter Brutto driftsutgifter per innbyggjar å døme har ein klart dette om lag på ein gjennomsnittleg måte. Nøyare gransking av dette skjer ikkje her.

Faste eiendommer og anlegg kontra Brutto driftsutgifter per innbyggjar

Informasjonen framanfor viser at Haram kommune har om lag gjennomsnittlege Brutto driftsutgifter, men høgt beløp på posten Faste eiendommer og anlegg per innbyggjar. Korleis kan dette ha seg? Her er nokre moglege forklaringar:

1. Kommunen har god økonomisk styring med kostnadssida av drifta.
2. Nye bygg kan vere meir praktiske å drive enn gamle, meir energieffektive, og til så lenge krevje mindre vedlikehald.
3. Kommunen har gjort investeringar ein ikkje har råd til å drive.
4. Samansetjinga av Faste eiendommer og anlegg kan verke inn. T.d. vil ei krone investert i uselde tomter i industriområde og byggjefelt gje små driftsutgifter i høve til ei krone investert i ein sjukeheim.

Eg skal ikkje her gjere nemnande arbeid for å prøve å finne i kva grad desse moglege forklaringane er relevante Haram. Her er likevel ein del informasjon og vurderingar kring punkt 4.

Tabell 8 viser Brutto investeringsutgifter til næringsverksemd for 2008. Haram nytta uvanleg mykje til Tilrettelegging og bistand for næringslivet pr. innb, men investerte ikkje noko i Kommunal næringsvirksomhet. Eg veit ikkje nok om realitetar og bokføring til å seie meir om dette.

	2008	1534 Haram	KG08 Gj.snitt kommunegruppe 08	KA15 Gj.snitt Møre og Romsdal	AKUO Gj.snitt landet utenom Oslo
Bto investeringsutg. til tilrettelegging og bistand for næringslivet pr. innb.		306	118	178	253
Bto investeringsutg. til kommunal næringsvirksomhet pr. innb.		0	397	86	91

Tabell 8: Brutto investeringsutgifter til næringsverksemd 2008. Kjelde: KOSTRA

Tabell 9 viser Brutto investeringsutgifter til boligformål i 2008. Haram investerte mykje meir enn kommunar flest.

	2008	1534 Haram	KG08 Gj.snitt kommunegruppe 08	KA15 Gj.snitt Møre og Romsdal	AKUO Gj.snitt landet utenom Oslo
Brutto investeringsutgifter til boligformål per innbygger i kroner		1314	584	635	605

Tabell 9: Brutto investeringsutgifter til bustadføre mål 2008. Kjelde: KOSTRA

I KOSTRA står i informasjonen om Brutto investeringsutgifter, pleie og omsorg pr innbygger:

Fra 2002 inngår ikke funksjon 262 (botilbud utenfor institusjon) i beregningene. F. 262 er nå en del av f. 265 (kommunalt disponerte boliger).

Dei siste åra er kome til eit moment av spesiell interesse, nemleg at somme kommunar har gjort om sjukeheimplassar til omsorgsbustader. For Haram viser KOSTRA 58,2 % for Andel beboere i bolig til pleie- og omsorgsmål 80 år og over. Tilsvarende tal for KOSTRA-gruppe 8 (Mellomstore kommuner med lave bundne kostnader per innbygger, middels frie disponible inntekter) er 47,4 %, for kommunane i Møre og Romsdal 50,4 % og for kommunane i landet u/Oslo 44,2 %.

Haram har høge Avskrivninger. Byggjefelt er ikkje gjenstand for avskrivning. Eg veit ikkje i kva grad tomter kan vere selde vidare.

Data peikar likevel gjerne i den retning at i Haram var andre investeringar enn byggjefelt ein vesentleg del av Brutto investeringsutgifter til boligformål i 2008.

Heller ikkje industriområde er gjenstand for avskrivningar. Eg veit heller ikkje i kva grad tomter der kan vere selde vidare.

Kvifor har ikkje Haram brukt meir av fondsmidlar til finansiering av investeringar?

Som nemnt har Haram i stor grad finansiert investeringar med lån. Eit relevant spørsmål er kvifor ikkje kommunen i større grad har brukt fond?

I følgje Sunnmørsposten (2009) har Haram tenkt å nytte 87,5 mill kr til den planlagde Nordøyvegen.

Å låne gjev likvidar, som er nødvendig for å betale for investeringar. Bruk av fond utan å selje verdipapir gjev ikkje det.

Kvifor har ein ikkje, når kursen har vore høg, selt verdipapir for å betale for investeringar? Kanskje er verdipapira kjøpte rimeleg, og ein har mindre tru på at ein nokon gong seinare kan kjøpe seg opp att så rimeleg. Dette kombinert med tru på endå høgare kurs ein eller fleire gongar i framtida er ei mogleg forklaring.

Det har vore ymse statlege satsingar med subsidierte lån. Ein kommune har fordel av å nytte slike lån, og heller låne mindre til noko anna ein annan gong.

Her er ei tankerekke av meir rekneskapsteoretisk karakter. For ein kommune kan Finansieringsbehov i Økonomisk oversikt–investering berre dekkjast med arbeidskapital som har kome inn i rekneskapsåret eller i tidlegare år. Ein kan ikkje dekkje Finansieringsbehov med å redusere Kapitalkonto. Ved fullfinansiering med Bruk av avsetningar vert samla Egenkapital uendra. Avsetningar minkar, men Kapitalkonto aukar med bygget sin verdi. Ved fullfinansiering med lån vert også samla Egenkapital uendra. Kapitalkonto aukar med bygget sin verdi, men minkar med lånet. Avsetningar som er til rådvelde vert ikkje redusert. Å låne til investeringar kan difor bli oppfatta som ein måte å auke valfridomen i framtida. ”Som vanleg” har ein slik eventuell oppfatta fordel ein pris. Framtidig drift skal dekkje renter og avdrag og vil alt anna likt gje svakare skilnad på arbeidskapital inn og ut i drifta. Høvet til å spare opp arbeidskapital i framtida blir difor redusert.

Sluttkommentar

Av grunnar som eg har kome inn på eller av andre grunnar har Haram valt både å vere sterkt eksponert på børsen med verdipapir klassifisert som Omløpsmidler samtidig som kommunen har lånt mykje.

Kommunen eig i dag mykje av både Omløpsmidler og Anleggsmidler og har stor Gjeld. Egenkapital er ikkje så mykje større enn i andre kommunar, men kursoppgang i høve til 31.12.08 kan eventuelt nokså raskt endre dette.

Siste åra har kommunen budsjettert med å bruke avsetningar for å balansere drifta. Avsetningane har i stor grad sin bakgrunn i tidlegare gode tider på børsen. Eksisterande avsetningar vil ta slutt. Spørsmålet er i kva grad nye kan kome til. Røynsle tilseier at børsen vil gå opp og ned i framtida og. Å jamt budsjettere med negativt Netto driftsresultat kan difor

vere dristig. Å oppnå Netto driftsresultat på null eller meir ved jamt å budsjettere med kursoppgang er gjerne dristig nok det og?

Kursoppgang er i seg sjølv "pengetom". Det er vanskeleg å vite kor lenge bankar vil forsyne ein kommune med, eventuelt meir og meir, likvidar. Generelt er det liten eller ingen risiko å låne til kommunar. Bankane får rente også på likviditetslån. Slike lån kan stå fram som nokså trygg og lønsam forretning for dei? Det er å vone at Haram ikkje vert nøydd til å selje unna verdipapir for å skaffe seg pengar. Kanskje skal det mykje til før det er tale om direkte tap, men for Haram er det viktig nok å unngå å selje i dårleg tider på børsen.

Det skal bli spanande for ein kommuneøkonom å følgje korleis det går med Haram framover. Haram har i større grad enn dei fleste kommunar spent bogen. Folket i kommunen fortener at han ikkje brest. Eg skal ikkje gje meg til å gje råd om i kva grad framleis dristig framferd er det beste eller ikkje utifrå den situasjonen ein no er i.

Referansar

Statistisk sentralbyrå (<http://www.ssb.no/kostra>)

Sunnmørsposten 22.06.07, 07.01.08 og 20.06.09.